

Урок №1

Тема: Вступ. Основні тенденції соціально- економічного, політичного та культурного життя.

Алгоритм роботи під час уроку:

- Повторити «Україна на початку XX ст»
- опрацюй сторінки 5-7 підручника
- закріпи та перевір свої знання, заповнивши лист самоконтролю (виконуй в зошиті)
- за можливості передивись відео

«Україна на початку XX ст»

Загальна характеристика українських земель на початку XX ст.

- На початку XX ст. українці не мали власної державності.
- Перебування українських земель у складі Російської та Австро-Угорської імперій.
- Економічна та політична відсталість регіонів, у яких жило українське населення; слабка інтеграція в господарство держав, до яких вони входили.
- 1900—1903 рр. — світова економічна криза (криза охопила найрозвиненіші галузі промисловості як Наддніпрянщини (металургійна та кам'яновугільна), так і Західної України (нафтовидобувна; кризові явища в легкій та харчовій промисловості, у тому числі й у цукровій).
- 1904—1908 рр. — економіка українських земель перебувала у стані депресії (застою).
- Наслідки економічної кризи: збідніння значної частини населення; звуження внутрішнього ринку; зменшення іноземних інвестицій.
- 1908—1913 рр. — економічне піднесення.
- Продовження процесу індустріальної модернізації: інтенсивне формування індустріального суспільства в окремих регіонах Наддніпрянської України та слабкий процес індустріальної модернізації в західноукраїнських землях.
- Концентрація виробництва — зростання кількості великих підприємств і спрямування на їх розвиток більшої частини наявних у суспільстві коштів, робочої сили та ресурсів.
- Проблема мало- та безземелля українського селянства.
- Розгортання кооперативного руху.
- Переселення селян у пошуках землі на Далекий Схід та до Канади й США тощо.
- Початок переходу від традиційного до громадянського суспільства, який передбачав утвердження демократії та розширення громадянських прав і свобод: існування від середини XIX ст. системи парламентаризму на західноукраїнських землях; перша спроба обмежити самодержавство та скликати Державну Думу під час революції 1905—1907 рр. в Російській імперії

Політизація національного руху. Утворення політичних партій у Наддніпрянській Україні	
Революційна українська партія (РУП). 1900 р. Д. Антонович, Б. Камінський, Л. Мацієвич, М. Русов	• Обґрунтування в програмі партії «Самостійна Україна» (автор М. Міхновський) історичних прав України на самостійне існування. • Утворення Центрального комітету у Києві та Зарубіжного комітету — у Львові. • Розгортання мережі місцевих організацій. • Орієнтація на селянське середовище. • Випуск газет і брошур, які пропагували ліквідацію поміщицького землеволодіння, безкоштовну передачу землі селянам, підвищення заробітної плати і поліпшення умов життя сільськогосподарських робітників; закликали до страйків та інших актів непокорі. • Зміни в програмі РУП у процесі організаційного становлення (перехід на засади автономії України у внутрішніх справах, надання переваги марксистському соціалізму)

Українська народна партія (УНП). 1902 р. М. Міхновський, О. Макаренко	Обстоювали цілковиту державну самостійність України. • Орієнтація на національну інтелігенцію. • Пропагандистсько-агітаційна робота в студентських аудиторіях, легальних громадських організаціях, серед військових. • Вимоги зняти заборони на українське друковане слово і культурно-просвітницьку діяльність. • Поширення листівок із закликом до боротьби проти самодержавної влади, за незалежну Україну
Українська демократично-радикальна партія (УДРП). 1905 р. А. Лотоцький, Є. Чикаленко, Б. Грінченко	• Виникла в результаті злиття Української демократичної партії (УДП) та Української радикальної партії (УРП). • Обстоювали ліберально-демократичні позиції, ідеї встановлення в Російській імперії конституційної монархії, яка надала б Україні автономію в складі Росії. • Перетворення у суспільстві пропонували здійснити шляхом реформ, заперечуючи руйнівну боротьбу між класами
Українська соціал-демократична робітничая партія (УСДРП). 1905 р. М. Порш, С. Петлюра, В. Винниченко	• Виникла в результаті зміни назви РУП. • Орієнтація на селян і робітників. • Прагнули поєднати соціал-демократизм із націоналізмом. • Вимога автономії для України

Політико-адміністративний устрій українських земель		
Українські землі у складі Російської імперії — Наддніпрянська Україна (85 %)		
Правобережна Україна	Лівобережна Україна	Південна Україна
Київська, Волинська, Подільська губернії	Чернігівська, Полтавська, Харківська губернії	Катеринославська, Херсонська, Таврійська губернії
Західноукраїнські землі у складі Австро-Угорської імперії (15 %)		
Східна Галичина	Північна Буковина	Закарпаття
Коронний край Галіція та Лодомерія	Коронний край Буковина	У складі Угорського королівства

Події Російської революції 1905—1907 рр. на українських землях	
Причини революції	• Погіршення соціально-економічного становища внаслідок економічної кризи 1900—1903 рр. • Невдоволення політикою самодержавства (нерозв'язаність аграрного, робітничого, національного питань, необхідність здійснення політичної реформи). • Відсутність демократичних свобод. • Поширення ідей марксизму, діяльність революційних організацій. • Поразка у війні з Японією 1904—1905 рр.
Перебіг побій	• 9 січня 1905 р. — «кривава неділя» — розстріл мирної демонстрації в Петербурзі за наказом російського царя Миколи II; початок революції. • Масові виступи робітників (в Україні в лютому 1905 р. зафіксовано 105 страйків, у яких брали участь 70 тис. робітників, протягом квітня-серпня відбулося 300 страйків, у яких взяли участь понад 100 тис. робітників; швидка політизація робітничого руху; підтримка українськими робітниками гасла російських соціал-демократів «Геть самодержавство!»). • Виникнення рад робітничих депутатів і професійних організацій (Катеринослав, Київ, Одеса, Миколаїв, Єнакієве; ради взяли на себе керівництво боротьбою). Поширення профспілкового руху в Україні (ради та профспілки висунули такі вимоги: встановлення робітничого контролю над

	виробництвом, 8-годинний робочий день, зниження цін на товари у фабрично-заводських крамницях тощо). • Початок жовтня 1905 р. — загальноімперський політичний страйк, до якого в Україні приєдналися робітники та службовці Катеринослава, Києва, Одеси, Миколаєва тощо (у середині жовтня в Україні страйкувало понад 120 тис. робітників)
Перебіг подій	• 17 жовтня 1905 р. — видання Миколою II Маніфесту, в якому цар «дарував» населенню громадянські права й свободи, особисту недоторканність, дозвіл на створення політичних партій та скликання Державної Думи — законодавчого органу імперії з обмеженими повноваженнями. • Початок легальної політичної діяльності (активізація діяльності політичних партій). • Грудень 1905 р. — збройні виступи робітників Горлівки, Катеринослава, Харкова, Києва, Одеси, Миколаєва. • Селянські виступи, які в більшості випадків набули характеру погромів поміщицьких маєтків, побиття та вбивства поміщиків тощо. • Виступи в армії та на флоті (збройне повстання на броненосці «Потьомкін» у червні 1905 р.; повстання моряків Севастополя на чолі з лейтенантом П. Шмідтом у листопаді 1905 р.; виступ полку саперів у Києві на чолі з підпоручиком Б. Жаданівським у листопаді 1905 р.). • Січень 1906 — червень 1907 р. — спад революції
Здобутки українського національного руху	• Листопад 1905 р. — прийняття закону, який дозволяв видавати літературу національними мовами; створення культурно-освітніх національних товариств, відкриття національних театрів. • Поява масових періодичних видань (у листопаді 1905 р. перша українська газета «Хлібороб», у 1906 р. — перша щоденна газета «Громадська думка», яка згодом була перейменована в «Раду»; всього в 1905—1907 рр. в Україні виходило близько 20 періодичних видань). • Діяльність «Просвіт» (30 жовтня 1905 р. — відкриття першої у Наддніпрянщині «Просвіти» в Одесі; заснування «Просвіт» у Катеринославі, Кам'янці-Подільському, Києві тощо; на середину 1907 р. в Україні діяло 35 організацій «Просвіт»). • Початок процесу українізації освіти (відкриття українських шкіл, перші спроби викладання українською мовою в університетах: в Одесі — О. Грушевського, у Харкові — М. Сумцова)

Діяльність українських громад у I та II Державних думах Росії	
I Державна дума (27 квітня — 8 липня 1906 р.)	Українські політичні партії, за винятком радикальної та демократичної, бойкотували вибори. Як результат — від України було обрано 102 депутати від дев'яти українських губерній. Для відстоювання своїх інтересів українці створили в Державній думі Українську парламентську громаду на чолі з І. Шрагом (42 особи). Національну програму думської громади обґрунтував М. Грушевський. Програма передбачала надання Україні права національно-територіальної автономії зі своїм обласним сеймом, запровадження української мови в народній школі як мови викладання тощо. Проте 8 липня 1906 р. I Державну думу було розпущено і ці вимоги не вдалося проголосити
II Державна дума (20 лютого — 2 червня 1907 р.)	У II Державній думі Україну представляли 102 депутати. Українські делегати створили свою фракцію, що налічувала 47 осіб, більшість яких становили селяни. Українська думська громада вимагала автономії України, запровадження української мови в системі освіти та державного управління, створення кафедр української мови, літератури, історії в університетах тощо. II Державна дума була розпущена через 102 дні роботи, 3 червня 1907 р. було запроваджено новий виборчий закон, який забезпечував поміщикам і буржуазії перевагу в Думі. Цей закон фактично став державним переворотом і відновив самодержавство. Події 3 червня означали поразку революції 1905—1907 рр. Українські проблеми залишилися невирішеними

Столипінська аграрна реформа	
Час проведення	1906—1911 рр.
Ініціатор	П. Столипін
Мета	• Зняття соціальної напруги на селі та запобігання новому революційному вибуху; створення заможного селянства як опори існуючої влади. • Підвищення ефективності сільського господарства. • Вирішення проблеми аграрного перенаселення
Зміст	• Руйнація селянської земельної общини шляхом надання права кожному селянину закріпити за собою свій земельний наділ у приватну власність; надання селянинові можливості створення власних відрубів та хуторів. • Дозвіл господарям, що закріпили наділ у власність, вільно продавати й купувати землю. • Перебування угідь (лісів, сіножатей) у спільному користуванні. • Ліквідація аграрного перенаселення європейської частини країни шляхом переселення селян на малообжиті землі Далекого Сходу, Сибіру, Середньої Азії
Здобутки	• Знищення общинного землекористування і перетворення селян на індивідуальних власників землі. • Створення великих фермерських господарств, які зуміли залучити до сільськогосподарського виробництва передові технології та найновіші технічні засоби. • Зростання валового збору зернових, товарності сільського господарства
Прорахунку	• Погіршення становища малоземельних селян і сільської бідноти. • Подальше розшарування українського села та загострення соціальних суперечностей. • Малопродуктивність та малотоварність бідняцьких господарств тощо

Культурне життя на початку XX ст.	
Освіта	
Наддніпрянська Україна	• Рівень освіченості населення — 20 %. • Розширення мережі шкіл; переважання початкової освіти. • Зниження рівня освіти у зв'язку із заборобою викладати українською мовою. • Здобуття середньої освіти переважно дітьми дворян і державних службовців; певна демократизація учнівського складу після революції 1905—1907 рр. • Вищі навчальні заклади — Харківський, Київський та Одеський університети, кілька спеціальних інститутів та академій; переважний склад студентства — дворянсько-буржуазний
Західноукраїнські землі	• Рівень освіченості населення — 40 %. • Збільшення кількості шкіл (3,5 тис. — початкових і фактичне подвоєння — середніх). • Викладання українською мовою (існування 16 українських державних гімназій і 15 приватних середніх шкіл). • Вищі навчальні заклади — Львівський та Чернівецький університети, політехнічний інститут та академія ветеринарної медицини у Львові; мова навчання — польська або німецька. • Діяльність «Просвіт», яка сприяла створенню освітньо-культурної мережі в селах (бібліотеки, хори тощо)

Наука на початку XX ст.

- Діяльність Наукового товариства ім. Т. Шевченка під головуванням М. Грушевського (1897—1913).
- Розвиток історичної науки (праці з історії України М. Грушевського, Д. Багалія, О. Єфименко та ін.; плідна діяльність етнографа та археолога Ф. Вовка.

- Найвідоміші науковці-філологи початку ХХ ст. — Б. Грінченко (автор етнографічних, мовознавчих, літературознавчих та педагогічних праць, історичних нарисів, перших підручників з української мови й літератури), А. Кримський (сходознавець, славіст, письменник, перекладач).
 - Розвиток медицини та природничих наук: діяльність українського мікробіолога, епідеміолога Д. Заболотного (боротьба з чумою та холерою), Л. Лугутіна (створення геологічної карти Донецького басейну), М. Курака (закладення основ сучасної металургії, удосконалення доменної печі та технології доменного пресу тощо), С. Реформатського (дослідження хімічної реакції металоорганічного синтезу) тощо.
 - Розвиток літакобудування, повітроплавання (1909 р. — створення в Києві товариства повітроплавання, учасник якого, А. Кудашев, здійснив перший політ на аероплані вітчизняного виробництва; плідна діяльність українського інженера-авіаконструктора І. Сікорського; братів Косяненків, які побудували малопотужний літак широкого використання; виконання П. Нестеровим вперше в світі «мертвої петлі» на літаку тощо)
- Діяльність спортивно-патріотичних організацій «Сокіл», «Січ», «Пласт»
- Проведення українськими патріотичними організаціями на початку ХХ ст. значної роботи з виховання молоді в національному дусі.
 - Кінець 90-х років ХІХ ст. — заснування у Львові спортивно-фізкультурної організації «Сокіл», розширення її мережі на Галичині завдяки І. Боберському; мета товариства — виховання в українському народі через спорт єдності, почуття честі, витривалості, рухливості, підприємливості, розуміння праці у спільному гурті, дисципліни.
 - 1900 р. — заснування першого гуртка спортивно-фізкультурної організації «Січ», засновник — К. Трильовський; згодом створення «Січі» в Коломийському і Городенківському повітах, поширення в Галичині та на Буковині.
 - 1911 р. — створення учнями львівських середніх шкіл напівлегального гуртка «Пласт», метою діяльності якого була організація військової підготовки молоді; здійснення військового навчання утвореним у 1912 р. товариством «Січові стрільці»

■ Періодизація історії України ХХ ст.

Дата	Назва періоду
1914—1917 рр.	Українські землі в роки Першої світової війни
1917—1918 рр.	Українська революція
1918—1920 рр.	Визвольні змагання та їх поразка. Загарбання українських земель сусідніми державами
1920—1929 рр.	УСРР в умовах непу
1929—1939 рр.	Радянська модернізація України
1939—1945 рр.	Українські землі в роки Другої світової війни
1945—1953 рр.	Повоєнна відбудова. Радянізація західних областей України
1953—1964 рр.	Україна в роки хрущовської «відлиги»
1964—1985 рр.	Україна в умовах наростання кризи радянської системи
1985—1991 рр.	Україна в роки перебудови
1991 р. — ...	Україна незалежна